

Istra – brana Draguč*

Nataša Lončar Butić

Zagreb, Hrvatska
mirobotic@gmail.com

Ivan Magdalenić

Zagreb, Hrvatska
ivanmagdalenic@net.hr

Milan Župančić

Zagreb, Hrvatska
zupancic@idi.hr

SAŽETAK U članku su izneseni rezultati istraživanja utjecaja planiranoga hidrotehničkog zahvata u slivu akumulacije Butoniga na životne uvjete i razvojne perspektive lokalnih sredina i tamošnjega stanovništva. Akumulacija Butoniga locirana je u središnjem dijelu Istre, na području Buzeta, Pazina i općine Cerovlje. Izgrađena je prije dvadesetak godina s ciljem regulacije voda i zaštite od poplava širega područja. Sada se pristupa novim tehničkim intervencijama (izgradnji retencije Draguč) radi osiguranja kvalitetnije i izdašnije vodoopskrbe Istre. Provedeno sociološko istraživanje spada u primijenjena istraživanja kvalitativnoga tipa, ali smatramo da su dobiveni rezultati od širega značaja za problematiku prostornoga planiranja, konflikata u prostoru i odnosa aktera u planiranim akcijama, dakle, da su od relevantnoga interesa za sociologiju prostora. Vidljivo je da i jedan ograničeni tehnički zahvat izaziva različite interesne podjele, pa i konflikte među brojnim akterima, a pokazala se i izrazito asimetrična raspodjela koristi i šteta među njima. Lokalno stanovništvo, bez informacija i utjecaja na odluke, očekuje nove štete zbog smanjenja poljoprivrednih površina i mikroklimatskih promjena (naknade za izvlaštenje zemljišta su niske, postoje još i "stari dugovi" prema njima). Zbog zaštite izvorišta pitke vode lokalno

* Sociološka studija pod nazivom *Utjecaj planirane retencije Draguč u slivu akumulacije Butoniga na lokalnu sredinu* izrađena je za potrebe idejnoga rješenja *Retencija, taložnica, močvara – Draguč*, čiji je nosilac Hidroinženjering d.o.o. Zagreb. Rezultati istraživanja trebali su poslužiti u planiranju infrastrukturnoga objekta gdje je projektant želio prikupiti sve relevantne informacije koje mogu biti od utjecaja na planiranu akciju. Terensko istraživanje, zajedno s izradom studije, trajalo je od 1. 12. 2008. do 1. 3. 2009.

stanovništvo ima i druge štete, a trpi i mnoga razvojna ograničenja. Intervjuirani stručnjaci donekle su podvojeni u očekivanjima od novoga zahvata, ovisno o tome vide li akumulaciju primarno u funkciji zaštite od poplava, ili su zainteresirani za vodoopskrbu. Predstavnici jedinica lokalne i regionalne samouprave imaju drugačije preferencije. Smatraju da je voda strateški resurs, a kvalitetna vodoopskrba životni interes stanovništva i preduvjet daljnjega napretka istarskoga turizma. Ipak, svi se slažu da bi lokalnom stanovništvu trebalo kompenzirati štete. Međutim, lokalne vlasti ne raspolažu potrebnim sredstvima pa upućuju na državnu razinu jer se radi o općem interesu.

Ključne riječi: akumulacija, vodoopskrba, konflikti u prostoru, prostorni akteri.

Primljeno: lipanj 2009.

Pribvačeno: kolovoz 2009.

1. Uvod

1.1. Pristup

U prostornim planovima, od razine države, preko županije do gradskih i općinskih, zaštita prirodnih resursa i njihovo racionalno korištenje jedan je od osnovnih ciljeva. Prirodni resursi i ukupna prirodna baština polazište su i kriterij održivoga razvoja (Lay, 2007.) koji je kao koncept općeprihvaćen na planskoj razini. Među prirodnim resursima značajno mjesto zauzima zaštita izvorišta pitke vode. Opskrba svih stanovnika dovoljnim količinama pitke vode jedna je od osnovnih pretpostavki kvalitete svakodnevnoga življenja. Navedeni ciljevi nisu upitni jer je pitka voda, najkraće rečeno, uvjet ljudskoga opstanka. Međutim, u konkretizaciji ciljeva često nailazimo na kolizije i konflikte u korištenju prostora između zaštite i očuvanja i raznih gospodarskih djelatnosti, izgradnje, rasta naselja, tj. niza drugih ljudskih aktivnosti.

Zaštita prostora u kojem se nalaze izvorišta pitke vode podrazumijeva i propisuje odgovarajuće režime ograničenoga korištenja, što traži od korisnika drugačije načine ponašanja od uobičajenih. Situacija postaje složenija ukoliko se radi još i o gradnji većih infrastrukturnih objekata potrebnih za vodoopskrbu, kao što su brane, akumulacije, postrojenja, koje zauzimaju određeni prostor. Ovakve aktivnosti donose u lokalnoj sredini promjene i posljedice, bilo pozitivne ili negativne, koje svakako utječu na kvalitetu svakodnevnoga života stanovnika i razvoj lokalne sredine.

Kada govorimo o kvaliteti življenja, ne uzimamo u obzir sve njezine brojne dimenzije (koje je istraživao niz autora – Seferagić, Lay, Lončar, Rogić, Župančić, itd.). Naše istraživanje prvenstveno je usmjereno na prostorne uvjete života, tj. na one elemente koji su neposredno povezani s planiranom gradnjom infrastrukturnoga objekta. Pri tome su u fokusu istraživanja mišljenja, stavovi i potrebe stanovnika o

očekivanom utjecaju planirane investicije na kvalitetu življenja na lokaciji vezanoj uz nju.

U ovakvim i sličnim slučajevima susrećemo se s interesima i potrebama koji imaju širi značaj od lokalnoga, pa se odluke o poduzimanju određenih akcija u pravilu donose na višim razinama hijerarhije odlučivanja. Kod ovakvih odluka može se postaviti niz pitanja, kao npr. jesu li donesene na demokratski način, je li sudjelovalo lokalno stanovništvo, kakvi su odnosi između lokalnih i općih interesa, jesu li zasnovani na logici jačega ili na dogovoru, koje su koristi a koje štete za lokalnu sredinu, mogu li se zbog opće koristi zapostaviti lokalne štete, kakvi su odnosi između "tehničke" i "društvene cijene", itd. Na sva pitanja naša studija neće odgovoriti jer se ne bavi cjelokupnim procesom odlučivanja na svim razinama. Istraživanje se kreće u unaprijed određenim okvirima, kada su neke ključne odluke već donesene (izgrađena je akumulacija, započeta realizacija retencija), te se povratni utjecaj u smislu njihova osporavanja i promjene teško može više očekivati. Međutim, moguće je pretpostaviti da će se uz evidentiranje posljedica takvih odluka pojaviti i reakcije lokalne sredine na način njihova donošenja.

Akteri koji sudjeluju u odlučivanju o prostoru brojni su, a ovisno o predmetu istraživanja postoji i više njihovih podjela. Pri tome je potrebno imati u vidu da u novom neoliberalnom društvenom kontekstu dolazi do prestrukturiranja aktera, javljaju se novi, starima se mijenja uloga, a mijenjaju se i odnosi među njima (Seferagić, 2007.). Stoga, možemo govoriti o teritorijalnoj, političkoj, ekonomskoj, stručnoj i sl. hijerarhiji. Postoje i interesne grupe i pojedinci izvan formalnoga procesa donošenja odluka, koji na temelju moći, novca, položaja, pravnoga statusa, znanja ili njihove kombinacije, u sprezi ili u sukobu s vlašću, mogu bitno utjecati na odluke u prostoru. Na dnu svih tih podjela nalaze se stanovnici, građani određenoga područja, koji u odlučivanju imaju najmanje moći, čak i kada se radi i o njihovim neposrednim prostornim uvjetima života.

Osim lokalnih stanovnika potrebno je imati u vidu i aktere civilnoga sektora koji se sve više javljaju, kao što su nevladine organizacije i razne interesne grupe građana koje brinu o prostoru. Oni se najčešće suprotstavljaju akcijama koje nameću moćniji akteri, a koje ugrožavaju javno dobro i javne interese, ili se pak udruživanjem žele izboriti za neka svoja prava. Iako najčešće određene akcije ne mogu spriječiti, mogu ih djelomično usporiti, ublažiti ili odgoditi. No, značajno je da raste njihova uloga u samoosvješćivanju i samoorganiziranju građana (Munić i dr., 2008.).

Osim lokalnih stanovnika, koji s ostalim akterima mogu biti u kooperativnim, ali i konfliktnim odnosima, u istraživanje smo još uključili one aktere koji su najviše povezani s planiranim pothvatom. Kao prvo, riječ je o lokalnoj vlasti koja bi trebala voditi brigu o razvoju cjelokupne lokalne sredine. Iako je došlo do određene de-regulacije uloge države i porasta uloge lokalnih vlasti (Seferagić, 2007.), njihove su mogućnosti istovremeno uvjetovane položajem u postojećem centraliziranom procesu odlučivanja i, naravno, ekonomskom osnovicom. Odluke koje donose lokalne vlasti mogu se zasnivati na vrijednostima kao što su javno dobro, javni interesi,

podizanje kvalitete življenja svih građana, ali mogu pogodovati i privatnim, pojedinačnim i parcijalnim interesima koji nisu u skladu s ovim vrijednostima.

Uz navedene aktere bitni su još i stručnjaci, čija znanja i prijedlozi služe kao stručna podloga za donošenje odluka. Njihov odnos prema drugim akterima trebao bi počivati na pravilima struke i stručnoj objektivnosti. Međutim, stručnjaci koji se bave prostorom ne djeluju izolirano, nego se nalaze u različitim odnosima s drugim akterima (ekonomskim, političkim, drugim stručnjacima, građanima – ako se uopće s njima surađuje, itd.), te se mogu pojavljivati u različitim ulogama, od zastupanja javnoga dobra i javnih interesa do izvršitelja u funkciji pojedinačnih, parcijalnih i privatnih interesa.

1.2. O predmetu istraživanja

Predmet našega istraživanja bio je jasno definiran – utjecaj planirane retencije (brane s pripadajućim postrojenjima) Draguč na lokalnu sredinu. O navedenom utjecaju ispitivali smo mišljenja, stavove i potrebe lokalnih stanovnika, predstavnika lokalnih zajednica i stručnjaka povezanih s projektiranjem i funkcioniranjem infrastrukturnoga objekta.

Međutim, tijekom rada na terenu pojavili su se neki novi elementi, koji su se pokazali značajnima, pa smo ih u analizi uzeli u obzir. Naime, pokazalo se da se predmet našega istraživanja nalazi unutar šire problematike – sadržajno, prostorno i vremenski, koja je puno složenija, kako sa svih aspekata, tako i njihova usuglašavanja. Retenciju Draguč teško je bilo odvojiti od kompleksa akumulacije Butoniga, čiji je funkcionalni dio. Zbog toga su i mišljenja naših sugovornika “obojena” problemima koji su vezani za akumulaciju. Međutim, napominjemo da predmet našega istraživanja nije bila sama akumulacija, nego se ona uzima u obzir onoliko koliko je potrebno da se objasne mišljenja i stavovi istraživanih aktera.

1.3. Prostorni okvir

Zadani prostor našega istraživanja uže je područje na kojem se planira izgradnja retencije, a to je ušće potoka Draguč u akumulaciju Butoniga. Ovaj infrastrukturni objekt dio je širega kompleksa vodozaštitnoga područja s kojim je funkcionalno povezan. Zbog navedene povezanosti iznosimo i osnovne karakteristike kompleksa Butoniga.

Akumulacijsko jezero Butoniga (izgrađeno 1988., kapaciteta 20 mil. m³ vode) smješteno je u središnjem dijelu (srednje flišno područje) istarskoga poluotoka, južno od grada Buzeta. Akumulacija je građena s namjenom da služi zaštiti od poplavnih voda, ali je vrlo brzo dobila i drugu funkciju, tj. da služi kao izvor pitke vode, pogotovo u sušnim razdobljima, te je uključena u vodoopskrbni sustav Istre.

Akumulaciju pune tri glavna vodotoka: Grdoselski potok na kojem je izgrađena retencija (1989.), tj. brana s pripadajućim objektima, Rački potok gdje se dovršava potrebna dokumentacija za izgradnju brane, te Dragučki potok, gdje se počela raditi dokumentacija potrebna za izgradnju retencije. Funkcija navedenih retencija zaustavljanje je nanosa (nutrijenata i sedimenata) koje ovi potoci unose u akumulaciju, te je zatrpavaju i smanjuju kvalitetu pitke vode. Uz navedene vodotoke smješteno je više manjih ruralnih naselja.

Okolina akumulacije, te slivna područja navedenih potoka nalaze se u nekoliko zona sanitarne zaštite (I. do III., površine 73 km²), od strogoga do ograničenoga režima, čime se štite izvorišta pitke vode. Sve navedeno znači da su na određenom teritoriju zabranjene ili ograničene pojedine djelatnosti, odnosno mogu se odvijati pod uvjetom da ne ugrožavaju pitku vodu.

Preko same akumulacije prolazi granica između dviju lokalnih jedinica – grada Buzeta na sjeveru i grada Pazina na jugu dok granica općine Cerovlje dopire do ruba samoga jezera na zapadu. Potok Draguč, na kojem se planira izgradnja brane, nalazi se u općini Cerovlje.

Briga o akumulaciji i upravljanje podijeljeni su između dviju institucija – Hrvatskih voda i Istarskoga vodovoda Buzet.

1.4. Metode istraživanja

U istraživanju smo primijenili kvalitativne metode. Budući da je studija trebala poslužiti određenoj svrsi, to je opredijelilo i njezin više stručni karakter. Ipak, studija se zasniva na znanstvenim i stručnim radovima koji se bave sličnom tematikom.

Istraživanje je i akcijskoga tipa što znači da smo sugovornicima davali informacije i objašnjenja na temelju promatranja njihove situacije, a u dosegu naših znanja i iskustava iz istraživanja sličnoga tipa.

Korištene su sljedeće posebne metode – analiza literature, analiza razne dokumentacije (planovi, projekti, odluke, statistika), razgovori s lokalnim stanovnicima, razgovori s predstavnicima lokalnih zajednica, standardizirani upitnik za lokalne zajednice, razgovori sa stručnjacima, promatranje i sudjelovanje.

2. Kratki osvrt na mjesto Istre u hrvatskim okvirima

Istra je najzapadnija regija u hrvatskom prostoru, a u širem okviru dio je makroregije sjeverno Hrvatsko primorje. Svojom smještajem Istra omogućuje važan spoj hrvatskoga prostora sa zapadnom i srednjom Europom, a predstavlja i jedna od zapadnih “vrata” Hrvatske. Navedeni položaj u makroregionalnom i širem međunarodnom okruženju donosi Istri mnoge prednosti i pogodnosti koje će se tek

valorizirati u budućem razvoju. U prošlosti nije uvijek bilo tako jer je zbog nepovoljnih povijesnih okolnosti, državnih “dizajniranja” i konstelacija, nametanja tuđih interesa, složenoga etničkog sastava, iseljavanja, Istra bila poligon sukobljavanja raznih silnica, područje otežane modernizacije, zaostajanja i zakašnjele integracije u hrvatski nacionalni prostor. Vjerujemo da sve navedeno predstavlja daleku prošlost te da će procesi kooperacije i integracije u modernoj Europi omogućiti kako Istri tako i cjelokupnoj Hrvatskoj da adekvatno iskoriste nove razvojne mogućnosti u pravcu sveukupnoga civilizacijskog napretka.

Kao upravno-teritorijalna jedinica Istarska se županija prostire na 2.813 km² površine i organizirana je u 10 gradova i 31 općinu, kao jedinice lokalne samouprave. Prema posljednjem popisu stanovništva (2001.) imala je 206.304 stanovnika, što je porast od 18% prema 1961. godini. Iako je i Istra (kao i Hrvatska i najveći dio Europe) nisko natalitetno područje i zahvaćena je negativnom stopom prirodnoga prirasta (u županiji je 2007. bilo 323 više umrlih nego rođenih), porast stanovništva se i dalje nastavlja. Procjena Državnog zavoda za statistiku RH za Istarsku županiju za 2007. (posljednji objavljeni podaci) iznosi 212.915 stanovnika, što znači da se porast stanovništva odvija putem useljavanja, pa i to govori o privlačnosti Istre kao mjesta stalnoga življenja.

Suvremena Istra je, osim državnoga središta i možda još neke velike urbane aglomeracije, ekonomski najrazvijenije područje u Hrvatskoj. Vodeće gospodarske grane su industrija, turizam i trgovina. Istra je i turistički najrazvijenija regija i ostvaruje više od trećine turističkoga prihoda Hrvatske. Proces litoralizacije, tj. premještanja gospodarskih aktivnosti, stanovništva i društvenoga života na obalni prostor, odražavaju se punim intenzitetom u Istri zbog ranije spomenutih okolnosti i njenoga povoljnog geoprometnog položaja. To će se, nesumnjivo, nastaviti i u budućnosti, tako da se može očekivati još propulzivniji razvoj istarskoga poluotoka. Obalno područje Istre predstavlja snažan pol razvoja, koji može “povući” i ostale dijelove te regije, pa i širi prostor. Valja spomenuti i razvojne disproporcije u Istri između razvijenijega obalnog pojasa i unutrašnjosti. Upravo se navedena dimenzija razlika reflektira i na našu temu – utjecaj retencije Draguč i akumulacije Butoniga na uvjete života stanovništva i lokalnih zajednica na području akumulacije (radi se o nerazvijenom području).

U poljoprivredi se nastoji realizirati orijentacija na kvalitetne proizvode, kao što su vinogradarstvo i proizvodnja kvalitetnih vina, maslinarstvo, povrće. Riječ je o radno i kapitalno intenzivnijim kulturama koje donose veći dohodak, a u funkciji su prisutnoga turističkoga tržišta. Evidentni su i razvojni počeci različitih turističkih sadržaja u seoskim naseljima i krajevima, posebice na poljoprivrednim obiteljskim gospodarstvima. Neki čak govore o “plavoj” i “zelenoj” Istri, misleći na buduću turističku vizuru poluotoka, što je svakako iskorak u promišljanju novih turističkih sadržaja koji bi smanjili ovisnost samo o masovnom turizmu, koji je vremenski (ljetna sezona) i prostorno (uži obalni pojas) prilično jednostran. Sve navedeno omogućilo bi seoskim područjima nove iskorake u smislu ekološki osvještenijega i održivoga razvoja, kao i u modernizacijskom napretku cjelokupnoga prostora (Cifrić, 2003.).

Osim te novonastajuće kolorne vizure, za Istru su svojstvene i drugačije podjele. Uobičajena je geološka i pedološka podjela na crvenu, bijelu i sivu Istru, a poklapa se s pojedinim predjelima i krajevima istarskoga poluotoka. Najveći dio središnje regije pripada “sivoj” Istri, i sadrži tla s naslagama fliša. U toj zoni smještena je i akumulacija Butoniga/Botonega (opredjeljujemo se za naziv Butoniga jer gotovo svi upravni akti, prostorni planovi, statistička dokumentacija i lokalno stanovništvo rabe izraz Butoniga).

U demografskom pogledu ipak se osjećaju velike unutarregionalne razlike. Stanovništvo raste u obalnom pojasu, posebice na zapadnom obalnom području, dok veliki dio unutrašnje Istre bilježi negativne trendove – depopulaciju, pa i izumiranje određenoga broja malih naselja. Velikim dijelom tome pridonosi i izrazito disperzna naseljenost, tj. nepovoljna naseljska struktura. Istarska županija ima 650 naselja i oko 2.400 dijelova naselja, malih zaseoka i stancija, u kojima je teško postići zadovoljavajuću razinu komunalnoga standarda i dostupnosti usluga neophodnih društvenih službi.

Porast stanovništva u posljednjih 40 – 50 godina, unatoč spomenute neravnomjernosti, govori da je Istra poželjna sredina za mnoge useljenike koji tu nalaze svoj egzistencijalni prostor i mjesto ostvarenja profesionalnih i životnih ambicija. Sve navedeno upućuje na zbiljsko prevladavanje negativnih strana daljnje i bliže prošlosti, razdoblja velikih sukobljavanja, egzodusa i iseljavanja iz ekonomskih razloga i na najavu jednoga prosperitetnijeg razdoblja.

3. Osvrt na demografska obilježja prostora sliva akumulacije

Demografsko stanje u slivu Butonige u osnovi se može opisati gotovo jednakim riječima kao i (uz rijetke iznimke) u čitavoj Istri – *u prosjeku vrlo staro stanovništvo živi u mnoštvu minijaturenih naselja, od kojih nemali dio praktički izumire*. Zapravo, točnije bi bilo reći da se ta tvrdnja ne odnosi samo na sadašnje stanje, nego i na procese koji traju već više desetljeća.

U kontekstu ovoga osvrta odmah na početku valja reći da demografske procese o kojima ćemo ovdje govoriti nije opravdano dovoditi u suviše usku, a pogotovo ne u uzročno-posljedičnu vezu s akumulacijom, što će potvrditi i prikaz tih procesa koji započinjemo gotovo 20 godina prije njezine izgradnje.

Dakle, u tablici 1. najprije ćemo prikazati promjene u broju stanovnika u svakom pojedinom naselju na području sliva Butonige, odnosno u naseljima koja se, cijela ili znatnijim dijelom svoga teritorija, nalaze na području važenja propisa o sanitarnoj zaštiti akumulacije. Naselja ćemo grupirati prema važećoj političko-teritorijalnoj podjeli toga prostora, tj. na područja gradova Buzet i Pazin, te općine Cerovlje. Dakako, raspoloživi se podaci odnose samo na godine u kojima su provedeni popisi stanovništva. Na dijelove naselja (o kojima lokalni stanovnici ponekad govore kao o zasebnim naseljima, a koji su – barem njihov broj – jedna od istarskih specifičnosti), nećemo se ni osvrutati jer o njima u novijim dostupnim izvorima ne postoje odvojeni podaci.

Tablica 1.

Kretanje broja stanovnika po naseljima prema popisima od 1961. do 2001. godine

						i n d e k s i		
	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	81./61.	01./81.	01./61.
Područje Buzeta								
Juradi	132	99	94	84	69	71,2	73,4	52,3
Klarići	112	78	66	52	45	58,9	68,2	40,2
Kosoriga	43	28	30	29	28	69,8	93,3	65,1
Krušvari	119	97	94	81	80	79,0	85,1	67,2
Marčenegla	139	127	110	102	111	79,1	100,9	79,9
Martinci	61	32	33	20	22	54,1	66,7	36,1
Medveje	58	43	40	45	32	69,0	80,0	55,2
Negnar	44	30	28	26	24	63,6	85,7	54,5
Paladini	65	70	56	48	58	86,2	103,6	89,2
Peničići	51	42	39	47	44	76,5	112,8	86,3
Prodani	126	103	105	88	78	83,3	74,3	61,9
Račice	57	37	27	24	23	47,4	85,2	40,4
Račički Brijeg	70	54	42	52	48	60,0	114,3	68,6
Rimnjak	38	27	26	31	28	68,4	107,7	73,7
Sveti Donat	159	101	107	94	77	67,3	72,0	48,4
Šćulci	74	59	50	51	43	67,6	86,0	58,1
Vrh	134	89	128	137	117	95,5	91,4	87,3
Ukupno	1.482	1.116	1.075	1.011	927	72,5	86,2	62,6
Područje Cerovlja								
Draguč	211	153	118	92	79	55,9	66,9	37,4
Grimalda	214	151	121	93	78	56,5	64,5	36,4
Korelići	220	143	94	74	67	42,7	71,3	30,4
Novaki Pazinski	327	260	226	226	216	69,1	95,6	66,0
Oslići	157	101	76	60	78	48,4	102,6	49,7
Pagubice	201	160	136	141	135	67,7	99,3	67,2
Ukupno	1.330	968	771	686	653	58,0	84,7	49,1
Područje Pazina								
Butoniga	154	117	107	107	88	69,5	82,2	57,1
Grdoselo	274	251	205	168	143	74,5	69,8	52,2
Kašćerga	512	426	375	307	279	73,2	74,4	54,5
Kršikla	191	133	96	74	54	50,3	56,2	28,3
Ukupno	1.131	927	783	656	564	69,2	72,0	49,9
Sliv ukupno	3.943	3.111	2.629	2.353	2.144	66,7	81,6	54,4

Kako možemo vidjeti u tablici 1., snažnija je depopulacija zabilježena *prije* uspostavljanja akumulacije Butoniga nego nakon nje dok je broj stanovnika od 1961. do 1981. godine smanjen za jednu trećinu. U sljedeća dva desetljeća pad je iznosio nepunih 20%, odnosno u čitavom promatranom razdoblju “nestalo” je ukupno nešto manje od polovice stalnih stanovnika toga područja. Navedeno ukazuje da se krivnja za “demografsko pražnjenje” toga prostora doista ne može pripisivati akumulaciji.

Na ovome mjestu još ćemo samo spomenuti da je prilikom zadnjega popisa (u proljeće 2001. godine) u području sliva živio otprilike svaki osmi stanovnik triju teritorijalno-političkih jedinica na čijim se područjima nalazi akumulacija Butoniga (12,4%), i to nešto malo više od 15% svih stanovnika grada Buzeta, trećina ukupnoga stanovništva općine Cerovlje, te oko 6% svih građana Pazina (naravno, kao upravnoga područja, a ne samoga naselja).

Noviji podaci, kojima ćemo ilustrirati raniju tvrdnju da stanovništva u slivu ne samo da ima sve manje, nego je i sve nesposobnije čak i za osnovnu biološku reprodukciju, raspoloživi su samo do razine gradova i općina (dakle, ne i do razine naselja). Riječ je o (vidi tablicu 2.) podacima o prirodnom kretanju stanovništva – rađanjima i umiranjima, te o vitalnom indeksu, tj. broju rođenih na 100 umrlih stanovnika nekoga područja. Dobiveni podaci, i bez daljnjih analiza, sugeriraju zaključak da će se proces depopulacije područja oko akumulacije nastaviti, pa vjerojatno i ubrzati.

U najkraćem sažetku tablice 2. možemo konstatirati da je u središnjoj Istri, preciznije na područjima Pazina, Buzeta i Cerovlja, tijekom promatranih sedam godina broj stanovnika samo temeljem viška broja umrlih nad živorođenima (dakle, ne uzimajući u obzir eventualni negativni migracijski saldo) smanjen za gotovo 300, odnosno za više nego tri tamošnja prosječna naselja. Ako od toga broja na područje akumulacije otpada, kao što smo prije naveli, svaki osmi, onda jednostavna računica kaže da je riječ o 35 – 40 ljudi, odnosno njih 5 – 6 u prosjeku godišnje. Taj nam se podatak čini važnijim od očitih, iako ne osobito velikih, razlika između Pazina i Buzeta s jedne, i Cerovlja s druge strane. Vitalni indeksi viši od 100, zabilježeni na području Cerovlja 2003., Pazina 2006., te Buzeta 2007. godine, čak bi i kao iznimke bili zanimljivi tek pod uvjetom da se temelje na većim apsolutnim brojevima vitalnih događaja.

Informacije koje argumentiraju, ili bar ilustriraju, našu raniju tvrdnju da je stanovništvo oko akumulacije sve manje sposobno čak i za osnovnu biološku reprodukciju, nećemo prepisivati iz službenih statističkih publikacija, nego ćemo ih preuzeti iz *Leksikona naselja Hrvatske* B. Feldbauera i suradnika, u kojem su najnoviji takvi podaci (a riječ je, za razinu naselja, o podacima iz popisa stanovništva 2001. godine) već elementarno obrađeni, odnosno sažeti. Pri tome nećemo citirati postotke mladoga, sredovječnoga (“zrelog”) i staroga stanovništva za svako pojedino naselje jer su ti postotci – zbog malih apsolutnih brojeva iz kojih su izvedeni – zapravo vrlo “nestabilni”. Umjesto toga, reći ćemo da u spomenutom *Leksikonu* za **doslov-**

no svako naselje u slivu akumulacije Butoniga stoji napomena – “stanovništvo po dobi: u dubokoj starosti”. Ipak, valja istaknuti da jednaka napomena stoji i uz većinu drugih hrvatskih naselja – uključujući, recimo, Pulu, Rijeku, pa i Zagreb – kao i podsjetiti na činjenicu da se i u Hrvatskoj kao cjelini već nekoliko godina bilježi više umrlih nego rođenih, odnosno da ni demografska perspektiva čitave države (pa i širih prostora u Europi) nije osobito “blistava”.

Tablica 2.

Prirodno kretanje stanovništva gradova Buzet i Pazin te općine Cerovlje u razdoblju od 2001. do 2007. godine

		Buzet	Cerovlje	Pazin	ukupno
2001.	živorođeni	57	16	63	136
	umrli	67	32	83	182
	vitalni indeks	85,1	50,0	75,9	74,7
2002.	živorođeni	56	20	82	158
	umrli	75	20	101	196
	vitalni indeks	74,7	100,0	81,2	80,6
2003.	živorođeni	51	22	76	149
	umrli	72	16	106	184
	vitalni indeks	70,8	137,5	71,7	81,0
2004.	živorođeni	52	13	71	136
	umrli	71	38	90	199
	vitalni indeks	73,2	34,2	78,9	68,3
2005.	živorođeni	52	9	84	145
	umrli	69	28	122	219
	vitalni indeks	75,4	32,1	68,9	66,2
2006.	živorođeni	47	8	90	145
	umrli	66	25	76	167
	vitalni indeks	72,3	32,0	118,4	86,8
2007.	živorođeni	64	12	76	152
	umrli	53	25	84	162
	vitalni indeks	120,8	48,0	90,5	93,8
ukupno 01. – 07.	živorođeni	379	100	542	1.021
	umrli	473	184	662	1.309
	vitalni indeks	80,1	54,3	81,9	78,0

U zaključku ovoga osvrtu možemo konstatirati sljedeće – nimalo ne dovodeći u pitanje opravdanost zahtjeva koje lokalni stanovnici i njihovi predstavnici upućuju

prema vlasniku akumulacije Butoniga (tj. Republici Hrvatskoj, odnosno njezinim ovlaštenicima), ostaje činjenica da će se sve što se s akumulacijom bude dešavalo u ne tako dalekoj budućnosti, neposredno ticati sve manjega broja ljudi. Međutim, to nipošto ne smije biti razlog za “bagateliziranje” njihovih prigovora i zahtjeva jer *riječ je o pravdi!*

4. Što kažu građani?

Stavove i mišljenja lokalnoga stanovništva “snimili” smo uglavnom na dva načina – grupnim intervjuom s petnaestak stanovnika općine Cerovlje, nastanjenih u području sliva Butonige (većinom u Dragučkoj vali), te u razgovoru s predsjednikom Inicijativnog odbora *Pravice*, udruge sadašnjih i bivših vlasnika zemljišta u slivu. Osim toga, informacije smo prikupljali i neposrednim opažanjem, te u neformalnim razgovorima s lokalnim stanovnicima prilikom boravka na terenu.

Svi spomenuti načini prikupljanja informacija upozorili su na *izrazito nezadovoljstvo građana* gotovo svime što je, ili što oni misle da je, *povezano s akumulacijom*. Sve ukupno ukazuje *da će se izgradnja planirane (i očito potrebne) retencije Draguč, vjerojatno više nego s tehničkim problemima, suočavati s otporom i nepovjerenjem okolnoga stanovništva*, i to nepovjerenjem u “vlast”, iako ne jednako u sve njezine “razine” ili “aspekte” (navodnicima uz riječ “vlast” želimo naglasiti da ta riječ ovdje ima, recimo tako, “pučko” značenje, tj. da se odnosi na sve posjednike društvene moći, a nipošto samo (pa ne nužno ni u prvom redu) na vlast u upravno-pravnom smislu). Stoga smatramo da će *uspostava povjerenja između investitora i lokalnoga stanovništva biti jedan od najvažnijih, a možda i najtežih zadataka* onih koji budu odgovorni za izgradnju retencije.

4.1. Neinformiranost građana

Prije nego ukratko izložimo neke izvore nezadovoljstva i sumnji građana kada je riječ o akumulaciji Butoniga (mikroklimatske promjene izazvane njezinom izgradnjom, nepravedne uvjete otkupa zemljišta, te neisplaćivanje rente), potrebno je nekoliko rečenica posvetiti jednome problemu druge vrste. Riječ je o *gotovo potpunoj neinformiranosti građana o planovima za nove hidrotebničke zabvate na akumulaciji i o bahatosti “vlasti” kao njezinom razlogu*.

Naime, najprije od nekoliko slučajnih sugovornika na terenu, a kasnije i od sudionika razgovora u Cerovlju, čuli smo da su prvu informaciju o tome da se “opet nešto sprema” s akumulacijom Butoniga doznali tek od nas. Njihova sljedeća reakcija bila su retorička pitanja – *Što nam to opet spremaju? Hoćemo li opet morati potjerati radnike, kao što smo potjerali bušače probnih bušotina u Račicama?*

Naravno, svakome je iole obrazovanom čovjeku poznato da se na retorička pitanja u pravilu ne očekuje odgovor, nego se ona postavljaju zato da bi se izrazio neki stav, i to češće protivljenje nečemu, nego podrška. Tako je bilo i u našem slučaju. Sugovornici bi najprije izrazili svoje nezadovoljstvo manje-više svime što je (ili što oni misle da je) povezano s akumulacijom, a tek bi kasnije – kad bi prihvatili naša uvjerenja da smo u najmanju ruku neutralni, ako već ne smijemo otvoreno biti “na strani građana”, o tome počeli govoriti smirenije, ali i tada očekujući naše razumijevanje za činjenicu da oni, ni krivi ni dužni, već dvadesetak godina moraju trpjeti “zlo” od kojega netko drugi ima koristi. (Riječ “zlo” kao oznaku za akumulaciju prvi je upotrijebio jedan od sudionika razgovora u Cerovlju, a kasnije je još nekoliko njih prihvatilo takav način izražavanja dok mu se nije nitko protivio).

Čak ni naši “dogovoreni” (odnosno, od strane općinskoga načelnika pozvani) sugovornici u Cerovlju nisu znali “u čije ime” dolazimo (uostalom, ni sam načelnik nije bio upoznat s planovima za novu retenciju), pa njihove prve reakcije nisu bile osobito prijateljske. Tek su nas u nastavku razgovora prihvatili kao svojevrsnu “mirovnu misiju”, te se “otvorili” i omogućili nam da doista uvidimo neke njihove probleme, koji su u prvi čas ostali “zameteni” pukim ogorčenjem.

U odgovarajućoj literaturi može se naći mnoštvo primjera koji pokazuju da su ljudi često puta spremni prihvatiti i neka nepovoljna rješenja za sebe (a korisna njihovoj zajednici), ako se to od njih zatraži na primjeren način, tj. takav koji neće povrijediti njihovo samopoštovanje, a s druge strane, da se katkada protive i onome što im ne nanosi nikakvu objektivnu štetu, ali vrijeđa njihovo dostojanstvo. Čini se da je u vezi s umjetnim jezerom na Butonigi za prvu od spomenutih reakcija (dakle, za spremnost na “žrtvu za opće dobro”) već odavno prekasno, pa projektanti i graditelji retencije Draguč moraju računati s problemima druge vrste, tj. s činjenicom da će neizbježne štete koje će zbog nove izgradnje (pre) trpjeti stanovnici na području akumulacije, vrlo vjerojatno biti doživljene/doživljavane većima nego što bi to mogla pokazati objektivna mjerenja. Razlog tome je činjenica da im, po njihovome vrlo čvrstom uvjerenju, “prva šteta” (ona od prije četvrt stoljeća) nije ni adekvatno financijski nadoknađena, a ni “moralno” kompenzirana. Stoga se može predvidjeti *ako što skorije ne budu riješeni stari problemi i obnovljeno međusobno povjerenje, odnosno ako se bahati odnos “vlasti” prema lokalnom stanovništvu, a koji se manifestira kako propustima u informiranju, tako i izbjegavanjem pravedne na(do)knade onima koji zbog akumulacije trpe štetu, hitno ne promijeni, onda se teško može očekivati smirivanje stanja u slivu Butonige.*

4.2. Problemi zbog mikroklimatskih promjena

I laicima je uglavnom poznato da veće količine vode u jednom prostoru utječu na klimu koja na tome mjestu vlada. Naravno da ni akumulacija Butoniga u tom pogledu ne može biti iznimka. Svi naši sugovornici tvrde da se unatrag dvadesetak godina klima oko jezera znatno promijenila – voda je hladnija, u zraku ima

više vlage, magle su učestalije (što pogoduje pojavi različitih biljnih bolesti), i tako dalje.

Nitko nije spominjao nikakve objektivne podatke o promjenama mikroklimе, nego su svi o tome govorili kao o nečemu što je “općepoznato” i što se “razumije samo po sebi”. No, barem jednako tako je “općepoznato” (ali i dokazano mnogim, premda nespecifičnim, socijalno-psihološkim istraživanjima) da se iz takvih “samo-po-sebi-razumljivih” uvjerenja lako mogu razviti različiti nekritički stereotipi, a od njih do negativnih stavova (i drugih oblika socijalne netolerancije) samo je mali korak.

Stoga bi bilo korisno (ako već nije prekasno) *kad bi se (ako doista već nisu) provela odgovarajuća mikroklimatska mjerenja i – što je iz aspekta naše teme još važnije – kad bi o njihovim rezultatima lokalna javnost bila na prikladan način obavještena, ili još bolje, kad bi o tome bila periodično obavještavana* (što do sada, sudeći po reakcijama naših sugovornika, očito nije bila praksa).

Pri tome je potpuno nevažno je li, ili nije, obveza obavještavanja građana o takvim pojavama *expressis verbis* zapisana u nekom zakonu ili propisu kakve druge vrste. Posve je sigurno da bi se malo ekstenzivnijim tumačenjem *in favorem populi* osnova za takvu obvezu mogla pronaći u više različitih zakona, a posljedice njezina “prakticiranja” bile bi samo pozitivne. Jedna od njih vrlo bi vjerojatno bilo i manje pretjerivanja kad se govori o “dobrim starim vremenima” prije nego je nastupilo “zlo”, tj. prije nego je izgrađena akumulacija. Naime, barem onima koji taj, danas potopljeni prostor, prije nisu vidjeli, priče o gotovo “edenskim vrtovima” koji su tu postojali do prije dvadesetak godina, zvuče ponešto pretjerano.

No, za našu temu i nije osobito važno je li potopljeno zemljište doista bilo “prvoklasno” i “najbolje u okolici”, jesu li doista trešnje dospijevale za prodaju već za prvomajske praznike, je li doista bilo izobilje tartufa, i slično. *Važnije je čvrsto i jednoglasno uvjerenje svih oštećenih vlasnika (i njihovih “simpatizera”) da tako jest bilo, te da se i to mora uzeti u obzir pri utvrđivanju pravedne nadoknade za izgubljeno zemljište.*

4.3. Ograničenja prava raspolaganja vlastitom imovinom

U dokumentima koji propisuju mjere sanitarne zaštite akumulacije podrobno su i precizno opisana pravila kojih se vlasnici zemljišta u određenim zonama oko jezera moraju pridržavati. Riječ je uglavnom o različitim ograničenjima koja posebno pogađaju poljoprivrednike, nanoseći im izravnu i neizravnu štetu.

Nema potrebe da te mjere prepisujemo iz županijskih službenih novina jer su one svakome zainteresiranom poznate, kao što svi znaju i za druga ograničenja i probleme koji su s time povezani (otežan pristup dijelu poljoprivrednih površina,

zbog čega su neke parcele zapuštene, neotkupljeni dijelovi pojedinih raskomadanih čestica koji nisu isplativi ni za kakvu obradu, i tako dalje). *Sve je to detaljno navedeno u dvjema peticijama što ih je još sredinom ljeta 2006. godine potpisalo više stotina građana iz sliva Butonige (u kome sada ukupno živi oko 2.000 stanovnika), a podržala su ih i predstavnička tijela svih triju zainteresiranih, odnosno “mjesno nadležnih” jedinica lokalne samouprave.*

Naravno, sve je to poznato i našim sugovornicima koji ističu da jedino pravo pitanje glasi – *Tko i na temelju čega uzima pravo da se tako bahato odnosi prema građanskim inicijativama, pa i odlukama lokalne vlasti? (Ovoga puta tu riječ pišemo bez navodnih znakova.)*

4.4. Nepravedni uvjeti otkupa

Jedna stara uzrečica kaže *Ne žalim se na malo, nego na nepravedno!* Čini se da bi se na takvu rečenicu mogao svesti još jedan razlog nezadovoljstva građana u slivu Butonige, a o čemu su izrazili svoj stav u jednoj od netom spomenutih peticija. Budući da su te peticije “verificirane” na odgovarajućim mjestima, nema nikakvog razloga da se njima dalje bavimo, osim da prokomentiramo reakcije sudionika razgovora u Cerovlju.

Naime, nekima je od njih ponuđena cijena otkupa zemljišta (s kojom se, kako je općepoznato, nipošto ne slažu) bila povod da upute poruku svojim susjedima “na obali”: *Prije pedesetak godina cijela je Istra solidarno gradila turističke objekte, a sada na županijskim tijelima odbijate dati podršku našim zabtjevima za pravedno obeštećenje onih kojima je zemlja (od koje su živjeli) faktički oduzeta. Pri tome, vi na obali trošite više vode iz akumulacije, dok mi još trpimo ograničenja u raspolaganju zemljom koja nam je preostala.*

Specifičan razlog za nezadovoljstvo ponuđenom cijenom za zemljište je što je teren za gradnju “Istarskog ipsilona” plaćen više (“a radi se o zemljištu iste vrste”), što je kod nekih od naših sugovornika potaklo sumnje u “špekulacije”, “pranje novca” i slične malverzacije. Međutim, naš boravak na terenu bio je prekratak za provjeravanje takvih sumnji, a – što je još važnije – nešto takvo nije ni u domeni naših kompetencija). Jedino što možemo reći s time u vezi je da napomene naših sugovornika kako bi zemlju mogli početi otkupljivati (pa kasnije preprodavati) “stranci onkraj Učke” nama nisu zvučale ni ksenofobično, ni šovinistički, nego naprosto kao (psihologijskim jezikom rečeno) puka racionalizacija (tj. “opravdanje” vlastitoga nezadovoljstva).

4.5. I na kraju – što je s rentom?

Problem uvođenja rente, tj. trajne nadoknade za sva razvojna ograničenja i otežane životne uvjete stanovništva u slivu akumulacije, jedna je od čestih tema razgovora

u tom kraju. Naši sugovornici u Cerovlju također su istaknuli navedenu temu, iako su se o njoj već izjasnili potpisivanjem peticije prije nepune tri godine. Tek je nekolicina spomenula alternativu – ili renta vlasnicima ili radna mjesta njihovoj djeci (na što su drugi komentirali da ni oboje ne bi bilo previše). Na neki način, pitanje rente postalo je pitanje učinkovitosti demokracije – *mi smo svoje rekli, na redu su saborski zastupnici i drugi naši predstavnici*.

5. Mišljenja i stavovi predstavnika lokalnih zajednica

Lokalna uprava i samouprava važna su karika u cjelokupnoj piramidi vlasti i upravljanja, a za lokalno stanovništvo one su najvažnije jer se u njima ostvaruju potrebe i interesi svih građana, kako o uvjetima svakodnevnoga življenja tako i o mogućnostima i potrebama dugoročnoga razvoja. Slaba materijalna osnova lokalne samouprave čini takve zamisli prilično iluzornim u mnogim sredinama, što je vidljivo i u lokalnim zajednicama u kojima je smještena akumulacija Butoniga.

Akumulacija Butoniga većim se dijelom prostire na području gradova Buzeta i Pazina, dok granice općine Cerovlje dopiru samo do ruba akumulacije, dok se potok Draguč, na čijem se utoku priprema izgradnja retencije, nalazi na općinskom području Cerovlja. Njena površina pri koti 41 parga preljeva iznosi 2,51 km². No, neovisno o površinskim “gabaritima” izgleda da se značaj i težina problema koje donosi akumulacija i izgradnja nove retencije Draguč najviše osjeća na području Cerovlja, čemu doprinosi više čimbenika.

Središnja Istra manje je razvijeno područje u usporedbi s obalnim pojasom. Pazin se kao županijsko središte ubraja u razvijenije manje gradove, što ne vrijedi i za njegovu okolicu, za sedam manjih današnjih općina koje su nekada bile u sastavu bivše “velike” općine Pazin. Među njima po nerazvijenosti prednjači općina Cerovlje. Buzet je industrijski razvijeno središte, ali i njegovo područje ima ozbiljne razvojne probleme.

Općina Cerovlje zaslužuje posebnu pažnju. Riječ je o ekonomski vrlo nejakoj sredini – od dva veća proizvodna pogona jedan je nedavno ugašen. Komunalna infrastruktura gotovo je nikakva jer nijedno naselje, pa ni općinsko središte, nema kanalizaciju dok priključak na vodovodnu mrežu ima oko 70% stanovništva. *Leže na akumulaciji a nemaju vode*, čest je tamošnji komentar. Imaju dvije područne osnovne škole, od kojih je jedna trorzredna. Proračun općine Cerovlje iznosi 4-5 milijuna kuna godišnje, što se osjeća na vrlo niskom društvenom standardu. Građani, pa i općinski čelnici, ukazuju na velike razlike u visini stipendija koje daje Cerovlje prema onima kakve ostvaruju stipendisti iz razvijenih istarskih sredina, želeći time ukazati da ni u budućnosti neće imati dovoljno obrazovanih kadrova sposobnih da unaprijede razvoj njihove sredine. Iako ova problematika nije direktno vezana za našu temu, pomaže da se bolje shvati odnos lokalnih sredina i stanovništva prema akumulaciji, odnosno prema novom zahvatu kakav je izgradnja retencije Draguč, ali i dosta žestoke reakcije tamošnjih stanovnika prema njoj.

Osnovna građa za ovaj segment našega izlaganja prikupljena je u razgovoru s predstavnicima i vodstvom u spomenutim lokalnim zajednicama, kao i putem standardiziranoga upitnika za jedinice lokalne samouprave.

U Buzetu očekuju da će novi zahvati imati povoljan utjecaj na kvalitetu pitke vode i da će znatno poboljšati stanje u vodoopskrbi na cijelom području koje opslužuje Istarski vodovod Buzet. *Akumulacija i voda strateški je interes Buzeštine*, napominju u vodstvu Buzeta. U akumulaciji vide izvorište pitke vode i smatraju da je njena osnovna funkcija vodoopskrba, te da treba stalno ulagati u poboljšanje kvalitete vode i zaštitu od njenoga zagađenja. Spremni su o tome voditi brigu i surađivati s Hrvatskim vodama. Ali, dodaju, treba više voditi računa o stanovništvu koje živi u zoni sanitarne zaštite akumulacije. Smatraju da treba uvesti komunalnu naknadu i rentu, što je grad i do sada bezuspješno predlagao. Poseban je problem obeštećenje lokalnoga stanovništva zbog mnogih zabrana i ograničenja u zonama zaštite (oko 37% teritorija) zbog otežanih životnih uvjeta i manjih razvojnih mogućnosti na tom području.

Smatraju da treba donijeti Pravilnik o renti (i promjenu odgovarajućih zakonskih rješenja u Zakonu o vodama) kako bi se navedeni problemi sustavno rješavali, a u međuvremenu traže uvođenje komunalne naknade u korist grada. Njihova dosadašnja nastojanja na tom planu bila su neuspješna jer su preslabi kako u županiji, tako i na višim razinama. Još dodaju da je zbog rijetke naseljenosti i malobrojnoga stanovništva u ugroženom području, “najmanje nezadovoljnih” – pa i to utječe na sporo rješavanje problema. Ako se ne amortizira i sanira dosadašnje nezadovoljstvo građana, nova retencija Draguč samo će pogoršati stanje i povećati broj nezadovoljnih ljudi.

Dio nekadašnje općine Pazin je i Cerovlje kojemu je taj grad i dalje najbliže gravitacijsko središte. U općini Cerovlje najizraženiji su problemi koje donosi život u blizini akumulacije. Gotovo polovina općinskoga područja je u II. i III. vodozaštitnoj zoni, što otežava i poskupljuje stambenu izgradnju i onemogućava podizanje proizvodnih pogona, poljoprivrednih farmi i turističkih objekata. Također, općini su potrebni i prostori za odlagališta otpada. S obzirom na sva ograničenja, u općini je moguće razvijati ekološku poljoprivredu, agroturizam, ali su potrebni i mali i srednji poduzetnici, te razni obrti. U strogo ograničenim uvjetima života i poslovanja teško je očekivati razmah takvih gospodarskih grana.

Posebno su izražene poteškoće poljoprivrednika jer je njima i dosad oduzeto mnogo vrijednoga poljoprivrednog zemljišta, parcele su razmrvljene, a mnoge često i poplavljene. Sve skupa osjetan je gubitak za navedeno područje jer je oslonjeno više na poljoprivredu nego druge sredine, a ima i visok postotak poljoprivrednoga stanovništva (8%, što je dvostruko više od istarskoga prosjeka ili onoga u susjednim sredinama). Izražena je i bojazan da će nova retencija još više otežati položaj poljoprivrednika i poslovanje u poljoprivredi i vinogradarstvu, što bi moglo utjecati na povećano iseljavanje iz toga kraja.

U Cerovlju nalazimo i neiskorištenoga državnog poljoprivrednog zemljišta koje bi moglo poslužiti poljoprivrednicima kao kompenzacija gubitku zemljišta zbog hidrotehničkih zahvata. Neki su poljoprivrednici spomenuli i mogućnost dobivanja zamjenskih parcela kao nadoknadu za izgubljeno zemljište. Suradnja općinskih faktora s drugim institucijama, pa i Hrvatskim vodama, mogla bi donijeti i bolja rješenja za taj dio problema.

U gradovima i općini na području akumulacije djeluju i mjesni odbori kao instance mjesne samouprave. U slivu akumulacije to su mjesni odbori Vrh, Svi Sveti i Krušvari (Buzet), Grdoselo, Kršikla i Kaščerga (Pazin), te Draguč i Grimalda (Cerovlje).

Razgovarali smo i s nekoliko predstavnika mjesnih odbora s toga područja. Njihova su razmišljanja i odgovori, što je i za očekivati, prilično podudarna s iskazanim nezadovoljstvom lokalnoga stanovništva, a vrlo su skeptični i u očekivanjima od novih zahvata na akumulaciji. Smatraju da će to donijeti nove štete u ionako osiromašenom kraju. *Kome će koristiti? Mi tu nemamo ni vode, ali će zato više navodnjavati u Poreču*, sarkastični su komentari predstavnika mjesne samouprave. U njihovim razmišljanjima uopće se ne vidi sagledavanje širih koristi od nove retencije, niti se primjećuju optimistički tonovi i pozitivna očekivanja koja iskazuju lokalna vodstva u gradovima.

Osim lokalnih razina potrebno je ukratko iznijeti i mišljenje predstavnika šire zajednice, a to je Istarska županija. Pročelnik Upravnoga odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu županije iznio je razmišljanje koje se može smatrati i kao relevantan stav šire regionalne sredine. On smatra da su potrebni svi regulativni zahvati i potezi koji osiguravaju kvalitetno funkcioniranje akumulacije Butoniga, a vode poboljšanju kvalitete vode i sigurnijoj vodoopskrbi Istre. Potrebe za vodom svugdje su u porastu, a naročito u ljetnoj sezoni dolaskom turista. Nadalje, smatra da korisnici vode, pa i turizam koji posluje na komercijalnim osnovama, trebaju snositi i troškove obeštećenja onima koji zbog toga imaju štete i trpe razna ograničenja u svom razvoju. Istarska županija je 2005. godine donijela *Odluku o zonama sanitarne zaštite izvorišta vode za piće u Istarskoj županiji* kojim se nameću različita ograničenja sredinama koje su u blizini tih izvorišta, a njihovom stanovništvu donose štete, pa i županija ima odgovornost za sanaciju nastalih šteta. Županija, ali i tangirane lokalne zajednice, nemaju sredstava za takve intervencije. Potrebno je mijenjati zakonsku regulativu (spomenuti su zakoni o vodama i o komunalnom gospodarstvu), koja bi omogućila sustavno rješavanje navedenih problema, ali i sigurne i stabilne izvore financiranja.

6. Stavovi i mišljenja stručnjaka

Za potrebe našega istraživanja pojam stručnjaka šire smo definirali, tako da u ovu grupu, osim onih koji se bave planiranjem, projektiranjem i razvojem ulaze i

oni koji se bave zaštitom vodnih resursa, održavanjem infrastrukturnih objekata, izgradnjom i distribucijom pitke vode. Razgovore smo obavili u sljedećim institucijama – Hrvatske vode VGO Rijeka, Hrvatske vode VGI Mirna-Dragonjat Buzet, Istarski vodozaštitni sustav d.o.o. Buzet, KD Istarski vodovod d.o.o. Buzet. Ovoj grupi pridružili smo i predstavnika Istarske županije iz Upravnoga odjela za poljoprivredu, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo i vodoprivredu, iako je on bliži razini donosilaca odluka. Osim razgovora s navedenim akterima, u analizu smo uključili i više stručnih dokumenata (prostorne planove, projekte, odluke, itd.) u kojima se također očitavaju stručna mišljenja i stavovi.

S aspekta sagledavanja navedenih aktera tema retencije Draguč uklopljena je u puno složeniju i slojevitiju problematiku, tako da se mišljenja o njoj ne mogu jednostavno odvojiti od kompleksa akumulacije Butoniga, tj. niza problema koje dugo vremena nosi sa sobom. Oko navedenoga kompleksa isprepleće se niz interesa u cijeloj hijerarhijskoj ljestvici odlučivanja, od lokalnih stanovnika, njihovih lokalnih jedinica, preko županije do države, te u suradnji ili konfliktu sa stručnjacima i među stručnjacima. Naime, radi se o posljedicama jedne odluke donesene na višim razinama odlučivanja, radi općega društvenog interesa, a u čijoj se realizaciji pojavljuje više aktera s različitim funkcijama, nadležnostima i ulogama. Zbog svega navedenoga ukratko prezentiramo osnovne značajke toga šireg konteksta, onako kako smo ih zabilježili u razgovoru sa stručnjacima.

6.1. Odluka i njene posljedice

U osamdesetim godinama prošloga stoljeća projektirana je i izgrađena akumulacija Butoniga (1988.) s početnom svrhom da služi za navodnjavanje i obranu od poplava i štetnoga djelovanja voda. No istih godina zbog povećanoga opsega turizma na istarskom području i potrebe za većim količinama pitke vode, prvenstveno u ljetnim mjesecima, donosi se ubrzo i druga odluka da akumulacija služi i kao izvor pitke vode. Uz dvojnju namjenu dvojno je i vlasništvo, što za posljedicu ima zaduženje dvaju subjekata za brigu i upravljanje akumulacijom, svaki u svom dijelu i sa svojim nadležnostima. Ova dvojnost interesa izaziva niz nesporazuma, nejasnoća i kontradikcija koje nisu riješene do danas. Tako je, kako kažu sugovornici, subjektu koji brine o obrani od poplava stalo da u akumulaciji ima što manje vode dok je onom koji crpi vodu za vodoopskrbni sustav stalo da je ima što više i da bude što kvalitetnija prije uređaja za kondicioniranje.

Pitanja kao što su – na koji je način odluka donesena, jesu li bili uključeni lokalni stanovnici i lokalna zajednica, je li se procjenjivao utjecaj na lokalnu sredinu, kao i odnos opće koristi i lokalnih šteta, je li se za račun općega zanemarilo lokalno, nisu bila tema ovoga istraživanja. Međutim, posljedice su još uvijek prisutne u lokalnoj sredini, i one su u istraživanju registrirane i prezentirane. Naši sugovornici uglavnom se slažu da bi manjem dijelu stanovnika (spominje se 4% – 7%),

kojima od vremena gradnje akumulacije nije još isplaćeno oduzeto zemljište, trebalo platiti i “završiti tu prošlu priču”. Nadalje, smatraju da osnovno neslaganje postoji oko cijene. Akteri zaduženi za isplatu (država, tj. Hrvatske vode) ne uvažavaju činjenicu da su se cijene zemljišta u međuvremenu promijenile, pa i poljoprivrednoga (cijene za “Istarski epsilon” bile su više), a predstavnik županijske vlasti ne bi mogao podržati stanovnike u zahtjevu da im se isplati po cijeni građevinskoga zemljišta jer to spada u nadležnost državnih aktera. Međutim, napominje jedan sugovornik, stanovnici nisu samo ljuti i ogorčeni zbog novca, nego i zbog “omalovažavanja od strane i države i zajednice”, pa će se nepovjerenje i nezadovoljstvo prenijeti i na nove planirane akcije kao što je retencija Draguč. Smatramo da ovo mišljenje pogađa znatnim dijelom bit problema, a to je pitanje demokratičnosti procesa odlučivanja i suradnje svih razina vlasti kao i stručnjaka s građanima, pogotovo kada se radi o planovima i akcijama koje se odnose na njihovu lokalnu sredinu i njihove neposredne uvjete života. Mišljenja smo da u ovoj situaciji čak nije najvažnije pitanje jesu li stanovnici u pravu ili krivu i imaju li neke posebne interese. I Hrvatske vode i županijski akteri trebali bi pokazati više volje za suradnju, dogovor, alternative i kompromisna rješenja sa stanovnicima iz jednostavnoga razloga što su oni moćniji, imaju više instrumenata na raspolaganju i više utjecaja na donošenje odluka. Insistiranje samo na formalno-pravnom pristupu “odozgo” teško može na zadovoljavajući način razriješiti situaciju.

Neki akteri (Hrvatske vode) ukazuju i na šire posljedice odluke o vodoopskrbnoj namjeni akumulacije. Navedena namjena puno je složenija i šira od samo namjene navodnjavanja, a već kod projektiranja nisu dovoljno sagledani svi njezini aspekti jer to nije ni bila početna zadaća. Zahtjevi koji se postavljaju u vezi crpljenja količine vode iz akumulacije od 2.000 litara u sekundi su preveliki. Njezin maksimum u ljetnim mjesecima je 1.000 litara u sekundi. Također, upozoravaju i na hidrološke uvjete, poplave ili suše, koji utječu na količinu vode, i u kojima akumulacija mora izvršavati svoju funkciju. Nadalje, navode da briga o višenamjenskoj i složenoj akumulaciji pretpostavlja brigu jednoga subjekta, od monitoringa do projekata, a sada posebne službe samo gledaju svoj dio posla.

6.2. Retencija Draguč

Istovremeno s projektiranjem i gradnjom akumulacije Butoniga specijalizirani stručnjaci radili su i više stručnih dokumenata (programa, studija, analiza) o njejoj zaštiti od erozijskih nanosa. Jedno od rješenja koje je predloženo gradnja je retencija na potocima, od kojih je jedna izgrađena još 1989. U stručnim dokumentima, tada a i godinama poslije, uz gradnju retencija navodi se i potreba izrade i provođenja cjelovitoga stručnog programa o zaštiti, funkcioniranju i upravljanju akumulacijom i slivom. Ne ulazeći u pitanja struke može se primijetiti da navedeni procesi dugo traju, a u međuvremenu, kako navode sugovornici, sve više je postalo aktualno i pitanje kvalitete vode u funkciji vodoopskrbe. Zbog toga sugovornici kojima je prioritet vodoopskrba (Istarski vodovod, Istarska županija) podržavaju

gradnju retencije Draguč, dapače, smatraju da gradnja svih retencija predugo traje, te da su Hrvatske vode, koje upravljaju akumulacijom i dužne su brinuti o kvaliteti vode u njoj, prespore.

Od ostalih mišljenja o retencijama jedno je izdvojeno – Istarskoga vodozaštitnog sustava, ali u njemu primarnu ulogu imaju neki drugi aspekti. Prema njihovom mišljenju sve retencije su, kao mjera zaštite sliva akumulacije, trebale biti realizirane odmah s njezinom gradnjom. U postojećoj situaciji, nakon niza godina, retencija Draguč samo je vatrogasna mjera i samo jedan aspekt cjelokupne problematike, pa se postavlja pitanje je li potrebna, ili ne, i na koji način. Pogrešno bi bilo ići u izgradnju i Draguča i Račica ako se izgradnja bazira na podacima od prije 20 godina. Smatra se da zaštita i briga oko akumulacije nije zadovoljavajuća i da je ugrožena njena namjena.

Ovo mišljenje pledira da se razmotre sva saznanja, iskoriste slična iskustva, kao i postojeći vrijedni podaci, naprave nova mjerenja i predloži cjelovito rješenje gospodarenja akumulacijom. Pri tome se pod cjelovitim rješenjem prije svega pomišlja na način upravljanja. Tako se iznosi da postojeće dvojno upravljanje višenamjenskom akumulacijom nije dobro jer *nisu dobra dva gospodara u jednom dvorištu*. Ni sam zakon koji je odredio dva subjekta nije dobro postavljen. Višenamjenska akumulacija ostavljena je u vlasništvu države, na upravljanje Hrvatskim vodama. Međutim, upravljati bi trebao krajnji korisnik, a to je Istarski vodovod, koji nema dovoljno utjecaja u Hrvatskim vodama gdje se i donose odluke. Prema ovom mišljenju dvije institucije ne razgovaraju, ne razmjenjuju informacije i ne surađuju. Predstavnik Istarskoga vodovoda nije tako izričit u pogledu upravljanja. Smatra da će se stručnjaci na jezeru dogovoriti, ali naglašava da vodoopskrba treba biti primarna funkcija akumulacije dok je zaštita sekundarna.

Sva mišljenja prezentirali smo prije svega da bismo ilustrirali položaj i ulogu retencije Draguč. Koliko možemo prosuditi, sama retencija po sebi nije u osnovi tehnički problem ni pitanje najboljega tehničkog rješenja. Njene pretpostavljene društvene posljedice, koje smo evidentirali u lokalnoj sredini, pitanje su društvene cijene jednoga infrastrukturnog objekta, o čemu bi donosioci odluka trebali voditi brigu. Međutim, ostaje još jedan širi krug stručnih pitanja, ali ne samo stručnih, koja bi trebalo uskladiti, što zahtijeva više fleksibilnosti i suradnje svih bitnih aktera, i županijskih i državnih.

6.3. Zaštita slivnoga područja – život u ograničenjima

Slivno područje akumulacije Butoniga nije bilo tema našega istraživanja, ali se u razgovorima sa stanovnicima i lokalnim zajednicama pojavilo kao značajan problem, kao i mjere zaštite izvorišta pitke proizvode, niz posljedica, odnosno ograničenja u svakodnevnom životu i radu lokalnih stanovnika (Odluka o zonama sanitarne zaštite, 2005.). Njihova mišljenja o životu, kako kažu, u “getu”, prezentirali

smo u prethodnim poglavljima, a navedena tematika pojavila se i u razgovoru sa stručnim institucijama.

Svi sugovornici se slažu da stanovnici koji žive u zonama ograničenja trebaju dobiti odštetu, najvjerojatnije u nekom trajnijem obliku naknade za nepovoljnije uvjete života jer je zaštita pitke vode opći društveni interes. Međutim, istovremeno postavljaju i pitanja izvora financiranja, načina financiranja i nositelja cjelokupnoga posla. Mišljenja o tome su različita. Jedni spominju da sve spada u nadležnost Hrvatskih voda, a drugi da zone sanitarne zaštite nisu proglasile Hrvatske vode, pa one za to ne mogu ni plaćati. Spominje se i županija koja je donijela odluku o zonama sanitarne zaštite, ali nije kompletna jer ne sadrži elemente obeštećenja. Istarski vodozaštitni sustav koji je prema toj odluci trebao izraditi Program mjera zaštite izvorišta nije to napravio. Predstavnik županije pak navodi da županija sada nema izvora financiranja, te da bi se trebala osigurati namjenska sredstva, na sustavan način, počevši od nekoliko zakona koji se odnose na ovu problematiku. Pri tome se ističe primjer jednoga uspješnog projekta u koji je županija uložila dosta napora i sada je u tijeku realizacije. Riječ je o izgradnji mreže javne odvodnje u 175 naselja koja se nalaze u svim slivnim područjima Istre, što je, kako smatraju, jedan od oblika kompenzacije nepovoljnih uvjeta života. Time se na dugoročnijoj osnovi štite izvorišta pitke vode, što je ujedno i značajan element u zaštiti okoliša. U ovom projektu financijski participiraju svi potrošači vode u Istri, ali i državna razina.

Pretpostavljamo da bi iskustva ovoga uspješnog projekta mogla poslužiti i u poduzimanju akcije koja bi stanovnicima koji trpe štetu zbog općega interesa kompenzirala otežane uvjete života za što je potrebno sudjelovanje svih aktera u procesu odlučivanja, od građana do države. Lokalni stanovnici iznijeli su svoje probleme, potrebe i zahtjeve, samoorganizirali su se i borili za svoje interese na svim instancama vlasti, od lokalne samouprave, županije do države. Međutim, oni nemaju nikakvu moć odlučivanja, a i lokalne zajednice, koje su ih podržale, nemoćne su i financijski slabe. Vjerojatno je sljedeći korak na županiji da se bori za ravnomjernu kvalitetu života svojih građana, pri čemu je potrebno više međusobne komunikacije, suradnje, dogovora, uvažavanja, kojima bi se riješili i neki nesporazumi i nerazumijevanja.

6.4. Opći interes – prioriteti

Osiguranje pitke vode svim stanovnicima i zaštita vodnih resursa opći je interes i cilj kako na županijskoj tako i državnoj razini. U tu svrhu županija provodi strategiju u kojoj je odredila prioritete. Prvi prioritet bila je gradnja vodoopskrbnoga sustava na cijelom području Istre (do sada je 99% stanovništva pokriveno javnom vodovodnom mrežom) i postrojenja za crpljenje vode iz akumulacije Butoniga, u što su uložena velika sredstva. Drugi prioritet koji je u tijeku realizacije je gradnja javne odvodnje na slivnim područjima. Za to vrijeme sama akumulacija i njena zaštita bile su sekundarne, a i po zakonu županija nema

nikakvu nadležnost nad akumulacijom ali ipak je prati u funkciji vodoopskrbe. No, sada je i ona postala prioritet jer je od izrazite važnosti za vodoopskrbu Istre. Pri tome je predstavnik županije upoznat sa situacijom u kojoj treba pomiriti interese oko njene dvojake namjene. Smatramo da bi opći, javni interes trebao biti dovoljan razlog za dogovor i bolju suradnju županijskih i državnih aktera.

7. Zaključci

Predmet našega istraživanja bilo je ispitivanje mišljenja i stavova stanovnika, lokalnih zajednica i stručnjaka o pretpostavljenom utjecaju planirane retencije Draguč na lokalnu sredinu. Tijekom istraživanja pokazalo se da je tema retencije uklopljena u sadržajno, prostorno i vremenski širu problematiku, koja je složenija i slojevitija, kako sa svih aspekata, tako i njihova usuglašavanja. One aspekte koji se referiraju na temu retencije i lokalne sredine uključili smo i obradili u analizi dok bi šira problematika mogla biti predmetom jedne posebne studije. Naše sugestije i preporuke, koje se provlače kroz cijelu studiju, nismo nabrajali odvojeno, nego smo ih uključili vezano uz određenu temu ili problem. Naše sugestije i preporuke nikoga ne obavezuju, ali pokazuju da postoji i jedan drugi kut sagledavanja cjelokupne problematike.

7.1. Uži kontekst

Uži kontekst obuhvaća lokalne zajednice i lokalne stanovnike, odnosno njihove reakcije na planiranu retenciju Draguč, ali i na šire područje akumulacije Butoniga.

Lokalne zajednice slično razmišljaju o posljedicama ovih infrastrukturnih objekata, a neke razlike proizlaze iz stupnja ekonomskoga razvoja i činjenice da je retencija Draguč locirana na teritoriju općine Cerovlje, te je direktno pogođena planiranom akcijom.

Stavovi lokalnih zajednica prema novoj intervenciji na akumulaciji Butoniga ovise o više faktora. U sažetom iskazu mogu se podijeliti na one koji proizlaze iz loših iskustava prošlosti, pa su i očekivanja da će novi zahvat donijeti još više štete.

Na drugoj strani jesu procjene i očekivanja da se valorizira strateški značaj akumulacije za cijelu Bužeštinu, te da ona postane razvojni resurs, a ne samo opterećenje.

U Cerovlju je na djelu prvi, pesimistički scenarij. Nova će retencija još više smanjiti poljoprivredne površine, otežati i poskupiti proizvodnju, otežati otvaranje obrta i malih pogona, a to će općini nanijeti ekonomske štete. Pogoršat će se i ekološki

uvjeti na mikroplanu. Sve će se to *nepovoljno odraziti na životne prilike*, što bi moglo rezultirati povećanim iseljavanjem stanovništva, dakle i demografskim gubicima.

Dio tih bojazni prisutan je i u Buzetu jer se smatra ako se ne “amortizira” dosadašnje nezadovoljstvo građana, postat će još veće i može uroditi neželjenim posljedicama. Grad bezuspješno traži komunalnu naknadu i rentu čime bi rješavao taj problem. S druge strane, šansa se vidi u proizvodnji i distribuciji vode, od čega bi grad trebao imati veće koristi. Smatra se da treba razvijati imidž Buzeta kao *grada vode i tartufa*.

U obje lokalne zajednice, posebno Buzeta, zbog pokrivenosti zonama sanitarne zaštite znatnoga dijela teritorija, ograničena je mogućnost razvoja. Radi se o pitanju odnosa između opće koristi i lokalne štete. Činjenica je da se pitka voda mora štititi u interesu šire zajednice, tj. svih korisnika. No isto tako, potrebno je lokalnim jedinicama koje zbog toga trpe štetu to kompenzirati, kako bi se u svim dijelovima županije, barem s ovoga aspekta, osigurali ravnomjerni osnovni uvjeti života. Lokalne zajednice već imaju inicijative, prijedloge, zahtjeve, ali to nije u domeni njihova odlučivanja, nego viših instanci, te je potrebno da se u rješavanje ovoga pitanja uključi i županija i državne institucije.

Stavovi lokalnih stanovnika prema akumulaciji i svemu što je s njom povezano izrazito su negativni, i to zbog njihova čvrstoga uvjerenja da su još prilikom prvoga otkupa zemljišta (prije četvrt stoljeća) bili zakinuti i izloženi nepravednom tretmanu od strane investitora, te da takav odnos kontinuirano traje do danas. Sve navedeno manifestira se na različite načine – od uskraćivanja pravovremenih važnih informacija, preko neprihvatljivo niske cijene koja im se nudi za otkup (odnosno za eksproprijaciju) zemljišta, nepriznavanje prava na naknadu za druge vrste štete koje podnose (ograničavanje prava korištenja vlastitoga zemljišta na vodozaštitnom području, otežan pristup nekim parcelama i rascjepkanost drugih, pri čemu se dijelovi neisplativi za obrađivanje ne otkupljuju, i slično). Zbog svega navedenoga investitor bi nove retencije trebao odmah (dakle, unaprijed) započeti s aktivnostima koje će voditi uspostavi povjerenja kod lokalnoga stanovništva, a to znači najprije razriješiti otvorena pitanja od prije četvrt stoljeća i ne dopustiti otvaranje novih, što opet uključuje pravednu naknadu za (stalno ili povremeno) potopljeno zemljište, priznavanje drugih šteta koje trpe vlasnici, i slično.

Budući da donošenje propisa koji se tiču vodne rente nije u kompetenciji lokalne, pa ni regionalne, samouprave, investitor nove retencije, ali i lokalne vlasti, trebali bi odmah započeti s lobiranjem za donošenje propisa koji će pitanje rente riješiti na pravedan način, uključujući i njezinu pravednu raspodjelu između pojedinačnih vlasnika s jedne, i jedinica lokalne samouprave s druge strane. U postupak lobiranja trebalo bi uključiti i sve istarske saborske zastupnike – bez obzira na njihovu stranačku, odnosno političku pripadnost, a također i ugledne pojedince drugih struka i zanimanja.

7.2. Širi kontekst

U sklopu širega konteksta kao bitan element pokazala se akumulacija Butoniga sa slivnim područjem, njezin značaj za županiju, te interesi i odnosi aktera vezanih uz nju.

Dvojna namjena akumulacije, uz to dvojno vlasništvo i dvojno upravljanje, izaziva duže vremena nesporazume i nejasnoće koje rezultiraju određenim posljedicama. Neke posljedice neposredno se osjećaju na lokalnoj razini, a neke su od širega značaja.

Svi sugovornici su upoznati sa situacijom da jednom manjem dijelu stanovnika nije još isplaćena naknada za zemljište koje je oduzeto već davno, od vremena gradnje akumulacije.

Većinsko mišljenje stručnjaka je da konflikt između stanovnika i aktera zaduženih za isplatu treba čim prije razriješiti jer će on opterećivati i retenciju Draguč i sve druge aktivnosti oko akumulacije. Smatra se da je osnovni uzrok spora nemogućnost dogovora o cijeni zemljišta. Međutim, prema nekim mišljenjima nije u pitanju samo cijena. Sa stanovnicima nije bilo ni dogovora, ni razgovora, ni suradnje, čime su oni dodatno ogorčeni. Mišljenja smo da birokratsko ponašanje odgovornih aktera, s formalno-pravne pozicije "odozgo", bez uvažavanja realnih okolnosti, neće doprinijeti zadovoljavajućem rješenju konfliktne situacije. I na ovom primjeru, nažalost, opet se potvrđuje teza o marginalnom položaju građana i njihovoj nemoći u procesu odlučivanja, pogotovo kada se radi o pothvatima širim od lokalnoga interesa.

Na lokalnoj razini velike posljedice izazivaju i režimi zaštite slivnoga područja akumulacije Butoniga. Zbog ograničenja u svakodnevnim uvjetima života i rada štetu trpe lokalni stanovnici, ali ona utječu i na razvojne perspektive lokalnih zajednica. Pozitivna je stvar da kod aktera s kojima smo razgovarali postoji svijest o tome da bi otežane uvjete života stanovnicima trebalo kompenzirati u obliku neke trajnije naknade. Međutim, istovremeno postoje i različita viđenja o nadležnostima, potrebnim sredstvima, nosiocima akcije. Stanovnici su učinili što su mogli – organizirali su se, definirali svoje zahtjeve i borili se za njih na svim instancama vlasti, što je njihovo demokratsko pravo i ne može ih se zbog toga osuđivati. Lokalne jedinice podržale su njihove zahtjeve, ali same nemaju ni moći ni financijskih sredstava za rješenje. Vjerojatno je sljedeća logična instanca županija koja bi trebala osigurati ravnomjerne uvjete života svih svojih građana – od osmišljavanja koncepta do uključivanja državne razine.

Jedna od posljedica dugotrajnoga neusuglašavanja stručnih i širih stavova prema mišljenjima većine sugovornika rezultirala je pogoršanjem kvalitete vode u akumulaciji. Moglo bi se reći da retencija Draguč, koja se planira sa svrhom zaštite kvalitete vode, sama po sebi nije tehnički problem, odnosno pitanje najboljega tehničkog rješenja. Većina stručnih aktera smatra je pozitivnom akcijom i podržava

je, iako se pojavljuju pojedinačna mišljenja koja nisu sigurna u njezinu opravdanost i korisnost. Međutim kolika je njena uloga u okviru cjelovite koncepcije akumulacije, trebaju se ponajprije dogovoriti stručnjaci koji tu koncepciju trebaju i predložiti, što pretpostavlja više komunikacije, suradnje, razmjene informacija, ali ne samo na strogo hijerarhijskom principu. No, kako smo napomenuli, stručnjaci ne djeluju izolirano. Oni se nalaze u raznim odnosima s drugim akterima i u raznim ulogama, pa su moguće kontradiktorne situacije. Sve navedeno zahtijeva konsenzus oko zajedničkoga cilja, s tim da se taj cilj najprije definira, što uključuje i širi krug aktera osim usko stručnih.

Vodoopskrbna namjena akumulacije dobiva sve veću važnost, što je realnost koja se ne može zanemariti. U okviru regionalnoga vodovoda županija računa na nju kao na važno izvorište pitke vode. Time će vjerojatno rasti i potrebe za količinom vode, ali i za zaštitom njezine kvalitete. No, to ne znači da se njezina druga, tj. prvobitna namjena, zanemari i degradira. Pri tome se više ne bi trebalo vraćati u prošlost i preispitivati pravilnost bivših odluka. Pronalaženje odgovarajućih rješenja pretpostavlja više suradnje i angažmana stručnih aktera, ali sigurno nije nemoguća zadaća. Mišljenja smo da postojeća situacija nameće potrebu da se dogovor oko cjelovitoga rješenja postigne čim prije. U cijelom kontekstu ne smije se zanemariti da se radi o javnim i općim interesima koji se tiču i županije i države, tj. građana, što pretpostavlja i značajnije uključivanje i suradnju aktera na svim razinama.

Literatura

1. *Budućnost na rubu močvare: razvojni izgledi naselja na Lonjskom polju.* (2001). Štambuk, M.; Rogić I. (Ur.). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: 291 str.
2. Cifrić, I. (2003). *Ruralni razvoj i modernizacija/ prilozi istraživanju ruralnog identiteta.* Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
3. Feldbauer, B. i sur. (2004, 2005). *Leksikon naselja Hrvatske.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, Grupa Mladinska knjiga.
4. Gelo, J. i dr. (1998). *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991., po naseljima.* Zagreb: Državni zavod za statistiku: II, IV.
5. *Razvoj sposoban za budućnost /Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske* (2007). Lay, V. (Ur.). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: 283 str.
6. Lončar Butić, N.; Župančić, M.; Magdalenić, I. (2002). Reakcija stanovništva na neželjenu intervenciju u okolni prostor. *Sociologija sela*, 1 (2):137-154
7. Lončar Butić, N.; Magdalenić, I.; Seferagić, D.; Župančić, M. (1999). *Sociološka studija o utjecaju akumulacije Križ potok u općini Lokve i gradu Delnice na uvjete života stanovništva i razvoj područja.* Zagreb: 57 str.
8. Magdalenić, I. (1996). "Ekološki pogled" na dječju i maloljetničku delinkvenciju u Istri (Osnovna socijalno-demografska obilježja prostora). *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, III: 65-97.
9. *Odluka o zonama sanitarne zaštite izvorišta vode za piće u Istarskoj županiji.* Županijska skupština Istarske županije, 1. 8. 2005.

10. *Prostorni plan uređenja grada Buzeta* (2004).
11. *Prostorni plan uređenja općine Cerovlje* (2002).
12. *Prostorni plan Istarske županije* (2002). I, II, III.
13. *Prostorni plana uređenja grada Pazina* (2002).
14. *Razvoj sposoban za budućnost /Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske* (2007) (Lay, V. (ur.)). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
15. *Retencija Jukani* (2006). Zagreb: Hidroinženjering d.o.o.
16. Seferagić, D. (2007). Akteri društvenih promjena u urbanom prostoru Hrvatske. *Sociologija i prostor*, 177/178 (3/4):361-376.

Nataša Lončar Butić

*Zagreb, Hrvatska
mirobotic@gmail.com*

Ivan Magdalenić

*Zagreb, Hrvatska
ivanmagdalenic@net.hr*

Milan Župančić

*Zagreb, Hrvatska
zupancic@idi.hr*

Istria – Draguč Dam

Abstract

The article presents the results of some research on how a planned hydro-technical intervention in the accumulation Butoniga affects life conditions and prospects of development of the local population. The Butoniga accumulation is located in the central part of Istria, in the area of Buzet, Pazin and Cerovlje municipality. It was formed about 20 years ago in order to regulate the water supply and protect the area from floods. Now new technical interventions are devised (Draguč dam) to improve the water supply of Istria. The sociological research which was carried out was applied qualitative research, but we believe the obtained results are greatly significant for spatial planning in general, possible conflicts and relations between actors of planned activities. Therefore they are relevant for the sociology of space. It is obvious that even a limited technical intervention causes different conflicts of interest among numerous actors and its advantages and disadvantages are unequally distributed. The local population, without information and no influence on decision making, expect to suffer more damage because of reduced areas of farmland and microclimatic changes (compensation for land expropriation is small with some unpaid "old debts"). The local population is also affected by the protection of drinking water sources, and further development is rather limited. Experts who were interviewed have somewhat different expectations regarding the new intervention; for some of them the Accumulation is primarily a protection from flood, for others the water supply is a priority. Representatives of the local and regional government have different preferences. They believe that water is a strategic resource and a good water supply network vitally important for the population and further development of tourism in Istria. However, everybody agrees that the local population should be given compensation. Since the local government do not have the necessary means for compensation, they look to the central government for support as these are matters of common interest.

Key words: accumulation, water supply, conflict of interest.

Received in July 2009-09-19

Accepted in August 2009

